

kostelů s přilehlými hřbitovy a vybraných sídlištních situací, vždy s důrazem na výskyt mečů. Druhá kapitola přehledně sumarizuje současný stav výzkumu raně středověkých mečů v Evropě, představuje základní typologická schémata i jejich limity a obecný nástin chronologie. Podrobněji jsou popsány nálezy mečů v České republice, především na Moravě. Těžištěm práce je kapitola třetí, a to jak hloubkou záběru, tak i rozsahem – zabírá více než polovinu rozsahu knihy; přináší velmi podrobný popis, dokumentaci a analýzu všech mečů nalezených na mikulčickém hradišti.

Hodnocení souboru zkomplikovalo několik faktorů. Prvním jsou různé, více či méně vhodné způsoby konzervace, k nimž se navíc nedochovala prakticky žádná dokumentace. Druhým a závažnějším problémem je výrazné poškození všech nálezů při požáru mikulčického pracoviště v roce 2007, kdy byla zároveň zničena většina dosud dochovaných organických zbytků. Všechny exempláře jsou velmi podrobně dokumentovány kresebně i fotograficky, a to jak ve stavu před požárem, tak i v tom současném. Ocenit je třeba zejména barevně provedené analytické vyhodnocení, rozlišující druhy použitého materiálu na meči i pochvě (dřevo, kůži, textil). Každý exemplář je velmi podrobně popsán, typologicky určen a je představena důkladná metalografická analýza.

Na rozsáhlou analytickou část navazují syntetické kapitoly. V té čtvrté jsou shrnuty výsledky typologického rozboru a představena, či spíše diskutována otázka chronologie. Pátá kapitola je věnována otázkám použitého materiálu, výrobním postupům, znakům a nápisům na mečích a také výrobním centrům a provenienci zbraní. Kapitola poslední se stručně zabývá interpretací meče a jeho významu jako prestižní zbraně, symbolu společenského postavení majitele a významem meče v průběhu pohřebního ritu. Hroby s meči obecně patří k nejbohatěji vybaveným; kromě meče obsahují většinou ještě nůž, často ostruhu, křesadlo, případně další přídatky spojené s bojovým statusem pohřbeného. Zatímco nůž nebo ostruhu se nezdírály vyskytují i v hrobech nedospělých chlapců a mohou tak symbolizovat nenaplněné či očekávané postavení dítěte, meče se (a to nejen v Mikulčicích) objevují výhradně v hrobech dospělých mužů. I přesto počet hrobů s meči řádově neodpovídá očekávanému počtu bojovníků; uložení meče do hrobu muselo být ovlivněno dalšími aspekty, archeologicky nezachytitelnými (např. bojovník bez mužského potomka).

Zajímavé je prostorové rozmištění hrobů s meči. Objevují se jak na kostelních hřbitovech,

tak na pohřebištích bez doložené církevní stavby. Překvapivě však nelze vysledovat přímý prostorový vztah ke kostelu, ale spíše k hlavním komunikačním osám v rámci pohřebního areálu. K mimořádným exemplářům patří meče z hrobů č. 265 ve II. kostele a 580 v interiéru III. kostela (baziliky), opatřené drobnou inlají ve tvaru kříže. Meče se znamením kříže jsou i v rámci Evropy poměrně výjimečné a bývají spojovány s příslušníky vládnoucích dynastií – připomeňme např. Notkerův popis meče krále Karlomana nebo poněkud jiným způsobem provedený kříž na čepeli koronovačního meče, připisovanému sv. Václavovi. Jiným, interpretačně problematickým nálezem je hrob č. 1347 na nekostelním pohřebišti na okraji hradiště. Mezi hrobovými přídatky se kromě meče, nože, ostruh a křesadla nacházel i srp; jeho výklad je – byť hypoteticky – hledán v kontextu předkřesťanského kultu.

Představená monografie úspěšně vstupuje do intenzivní evropské diskuse o raně středověkých zbraních a v bádání o hmotné kultuře tohoto období bude mít nezastupitelnou roli. V české (moravské) knižní produkci budeme jen těžko hledat důstojnou obdobu. Nezbyvá než doufat, že se dočkáme i katalogu a vyhodnocení raně středověkých seker nebo nožů. Kniha Jiřího Košty a Jiřího Hoška je tak nejen připomínkou tohoto dluhu, ale může být i následováním vzorem.

MARTIN ČECHURA

Petr DRESLER, *Břeclav-Pohansko VIII. Hospodářské zázemí centra nebo jen osady v blízkosti zázemí centra?*, Masarykova univerzita, Brno 2016

276 s., ISBN 978-80-210-8417-9

Zažitý obraz velkomoravského centra jako pevnosti chráněné mohutným valem, poskytující základnu pro vyspělou řemeslnou výrobu, má své kořeny v padesátých letech 20. století. Šlo o dobu výrazného nástupu archeologie jako disciplíny schopné zdatně sekundovat historii při vytváření obrazu starších dějin, respektive ji zcela převrstvit a nahradit. Objevy v Mikulčicích, ale také na Starém Městě přicházely vhod i z jiných důvodů – umožňovaly zdůraznit společenskou, politickou a ekonomickou vyspělost zdejšího obyvatelstva, a to i ve srovnání se situací ve Franské říši. Nabízely pak paralely s tehdejším vývojem a se soupeřením sovětského, z velké části slovan-
sky

hovořícího bloku, který se cítil dědicem Velké Moravy, a bloku kapitalistického.

V posledních letech se bádání odklání od vystavování zlata směrem k pečlivým, náročným a jistě ne tak líbivým, avšak naprosto bazálním analýzám stratigrafií, keramických souborů a také zázemí centrálních lokalit, jež se opírají též o přírodovědné metody a o geografické informační technologie. Zde díky svému institucionálnímu zajištění prim hrají zejména Pohansko a Mikulčice. Zatímco představa o velkomoravských hradistiích jako o již od počátku opevněných lokalitách se otřásá po zveřejňování výsledků dendrochronologických měření, problém ekonomických a společenských mechanismů zůstává nadále stranou pozornosti. Více se již ví o struktuře zázemí, ovšem představa o jeho fungování dosud vychází z premis stanovených na počátku.

Vyvrcholením snah o výzkum zázemí centrálních lokalit a promyšlení charakteru jejich interakcí jsou nyní dvě monografie. Práci Marka Hladíka o Mikulčicku již pozornost věnována byla (viz SMB 7, 2015, s. 364–365), nyní je třeba se zaměřit na monografii P. Dreslera, týkající se Pohanska. Autor se tématu věnoval dlouhodobě a systematicky. Jeho cílem bylo zodpovědět několik jednoduchých, avšak klíčových otázek: 1) kolik bylo obyvatel hradiska Pohansko? 2) jak vypadalo a jaký význam mělo okolní osídlení pro hradisko Pohansko? 3) čím se živilo obyvatelé hradu a čím obyvatelé okolních osad?

Na první otázku hledá Dresler odpověď v několika typech analýz, založených jednak na ploše hradiska, jednak na vyhodnocení antropologických pozůstatků. Oproti starším, opatrným odhadům v řádu vyšších stovek se jeho výsledky blíží 1800 až 2000 obyvatel, kteří měli najednou a po dlouhou dobu areál hradiska obývat. Výsledky všech tří analýz přitom koreluji.

Dresler rozbořem vývoje sídlisťních struktur v blízkém okolí hradiska dospívá k závěru, že Pohansko nejspíše nebylo vydržováno nadvýrobkem shromážděným z blízkého okolí, ale značnou roli musely sehrávat hospodářské aktivity jeho obyvatel. Doklady vzájemných ekonomických a mocenských vazeb mezi Pohanskem a jeho okolím totiž nelze archeologicky doložit, a to i pro nedostatečnou kvalitu dosavadních výzkumů. Dresler se rovněž ptá, co se s obyvateli Pohanska stalo po pádu Velké Moravy a naznačuje, že jen přesídlilo do blízkého okolí, případně osídlilo jiné plochy v rámci areálu. Dalo tak vznik oněm osadám, které byly původně chápány jako zázemí velkomoravského centra. Provozování zemědělství v blízkém okolí hradu ostatně potvrzují i autorem zmíněné přírodovědné analýzy.

Celkově se na základě Dreslerovy knihy jeví charakter hradiska na Pohansku a s tím související obraz společenských a hospodářských poměrů v 9.–10. století podstatně skromnější než doposud – nikoli desítky řemeslníků, případně množství rozsáhlých dílen, ale jen hrstka specialistů, nejspíše v přímé vazbě na dvory elit, proti nimž stála podstatně početnější skupina osob, jež zvládání některého ze základních řemesel kombinovala s hospodařením. I jen letmé srovnání s fungováním většiny pozdějších vrcholně středověkých center, měst, ale také dlouho převažovala „potravinařská řemesla“ a jejichž obyvatelstvo se často aktivně účastnilo na zemědělské výrobě, naznačuje, že tento strážlivý obraz bude pravděpodobněji než starší narativ.

DAVID KALHOUS

Lumír POLÁČEK, *Grabungen im Bereich der ehemaligen Flussarme in Mikulčice*, Archäologisches Institut der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik Brno, Brno 2014

111 s., ISBN 978-80-86023-62-5

Ďalšia monografia, venovaná archeologickým výskumom na hradisku v Mikulčiciach, sa zameriava na výskumy niekdajších ramien rieky Moravy v priestore hradiska. Publikáciou sa zároveň začína i nová rada monografií Flussarchäologie in Mikulčice, v ktorej budú prezentované výskumy z priestorov zaniknutých ramien Moravy.

Sprístupňovaním starých sídliskových kontextov odbornej verejnosti sa spláca veľký dlh. Doteraz boli publikované najmä kostoly s pohrebiskami, ale nálezové situácie obydli alebo komunikácií stáli v úzadí. Výskumy na hradisku však priniesli rozsiahle a pozoruhodné sídliskové situácie, ktoré najmä vďaka riečnym usadeninám zachovali nebyvalé množstvo organického materiálu. Riečne usadeniny sú zdrojom informácií aj pre mnohé prírodovedné disciplíny. Len komplexné skúmanie archeologické i prírodovedné doplní poznatky o vývoji hradiska v Mikulčiciach.

Lumír Poláček spracoval a pripravil pre vydanie štyri staré výskumy zo štyroch polôh zo šesťdesiatych až osemdesiatych rokov a jeden nedávny z roku 2012. Knihu ešte dopĺňa úvodná (Einführung in die Flussarchäologie in Mikulčice) a záverečná kapitola (Zusammenfassende Bemerkungen und offene Fragen). V úvode autor stručne